

LA RECUPERACIÓ DE L'ALMOINA DEL PA CUIT DEL DIJOURS SANT I LA REPARACIÓ DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE LA TALLADA (1685)

SALVADOR VEGA i FERRER

El 15 de juliol de l'any 1685 les campanes de la Tallada tocaren a *Consell general*. Aquest toc era una crida pública que convocava els membres del govern municipal (jurats i Consell de la universitat) i els caps de la majoria de famílies residents al poble. Sens dubte, l'assumpte a tractar devia ser de primeríssima importància per a la comunitat, altrament no hauria calgut tant d'enrenou ni tampoc s'hauria requerit la presència de la major part dels veïns.

La reunió es celebrà, com era costum, dins el castell de la Tallada. El text que a continuació transcrivim, que en realitat és un protocol notarial (concretament, una escriptura de donació), ve a ser l'acta d'aquella assemblea: ens explica qui hi va participar, per a què s'havia fet la convocatòria, i quines determinacions es prengueren. Prenent com a fil conductor aquest document, intentarem fer un breu recorregut per alguns aspectes de la vida al poble tres segles enrere.

* Agraeixo sincerament els comentaris i suggeriments de Pere Gifre, que m'han permès afinar algunes idees i conceptes, així com l'amable col·laboració de Jaume Saló, que m'ha ajudat a pulir els aspectes lingüístics. Naturalment, qualsevol imprecisió o errada que s'hagi mantingut al text definitiu es exclusiva responsabilitat meva.

Donatio eleemosinae caritatis vulgariter dicta del pa cuyt del Dijous Sant castri de Talliata in favorem operis ecclesiae dictus castri per tempus duodecim annorum⁽¹⁾.

[Donació de l'almoïna de la caritat, popularment anomenada "del pa cuit del Dijous Sant", del castell de la Tallada, a favor de l'obra de l'església de l'esmentat castell per un període de dotze anys].

Convocat y congregat lo Concell general del castell de la Tallada dins lo castell real a hont per semblants actes y negocis de dita Universitat se solen convocar y congregar ab veu de campana, com és de costum, en la qual convocació y congregació són stats presents, és a saber: Bernat Serra y Miquel Barrera, lo present any jurats de dita Universitat; Cebrià Roig, Llorens Saurina, Paulí Solés y Llepart, Rafel Provensal, Miquel Font, Llorens Hereu y Miquel Noell, tots del Concell de dita Universitat, juntament ab los particulars y habitants de dit castell qui són: Quirch Hortal, Narcís Genís, Anthoni Castelló, Francesc Cabruja, Pere Vidal, Gerònim Bataller, Mateu Parés, Barnat Puel, Anthoni Geroní, Martí Vernera, Baldiri Salvà, Josep Pons, Miquel Negra, Domingo Demarró, Benet Magester, Pere Demarró, Josep Rovira, Antoni Pizano, Miquel Ferrer, Joan Casademont, y Pere Verdalet, tots particulars y habitants de dit castell de la Tallada, tant com a la major y demés part del Concell y particulars, fem la conclusió següent, ço és, que per quant lo senyor rector de la isglésia del dit castell de la Tallada y a petició sua a instat y suplicat a dit Concell se adòbia lo taulat de dita isglésia per plourer-s'i en ella com en lo carrer, y també se adobàs lo cor de dita isglésia per ser molt spatllat y estar ab gran indecència per estar y cantar los reverents sacerdots, sens altres ornatos y defectes que patex dita isglésia, y inceguint lo orde del Il·lustríssim y Reverendíssim Sr. don fra Severo Tomàs Auter, per la Gratia de Déu bisba de Gerona, que donà en la visita per ell perssonalment feta als 16 febrer de 1682, a hont manà que dins dos mesos pròxims fos dita isglésia y demés ornatos reparada y adobada a pena de entredit, y lo matex se hagués ja manat en la visita feta als 14 juny 1679 per lo Il·lustre Doctor Martí Rich, rector de Arenys, visitador general, y atès ésser dita petició iusta y laudable y no saber ara de present altre via, modo ni forma perquè dits mandatos se pugan observar y complir per ser la Universitat pobre y no tenir ningunes rendas ni emoluments, per ço, nosaltres sobranomanats, unànimes y concordes havem determinat que a vista que la almoyna del pa cuyt, vulgarment dita la almoyna del pa cuyt del Dijous Sant, que de antiga consuetut se acostumave fer en dita isglésia dit dia de diffarents censsos y directas senyorias té dita caritat del Dijous Sant, havent ja molts anys que no se

(1) Arxiu Històric de Girona (AHG): Fons Notarial, Verges, núm. 94, 15-VII-1685.

és feta per falta de no saber qui l'a de administrar, y lo temps que l'an administrada se és administrada molt en perjudici de sas ànimas y anant-se aniquilant dita caritat, per ço, com és dit, havem determinat de cedir y donar aquella en favor de la obra de dita isglésia de la Tallada per adornos de aquella y fent estas cosas ab autoritat y decret del Illustrissim y Reverendissim Sr. bisbe de Gerona, eo per ell son vicari general en estas cosas bax decretant y autoritzant, suplicant-li sie servit de posar en lo present acta son decret com axí ho speram, ab pacte que los obrers de dita isglésia degan aportar compte depart, y lo que procehirà de dita caritat o almoyna degan dits obrers convertir en obs de dita obra per adornos y reparos de dita isglésia. La qual donatió y cessió fem ab totes les clàusules que en semblants actes són acostumades a posar y ab jurament llargament de quibus, et cetera, que fuerunt acta, et cetera. Intus dictum castrum de Talliata die 15 julii 1685. Presente me Joanne Puig, notario infrascripto, et pro testibus: Martino Masó, iuvene castri de Virginibus, et Francisco Comas, iuvene famulus dicti Llepert, ad premissa vocatis et cetera, de firmis omnium supra nominatorum dempta firma decreti dicti Illustrissimi domini episcopi. Testes vero firma dicti decreti qui presentia decretavit Gerundae in manu et posse D. Francisci Morató, notario et scriba curiae ecclesiastice huius vice, et cetera, vigore comissionis, et cetera, ab pacta que dita donatió y cessió que los senyors obrers degan aportar compta apart, y lo que procehirà de dita almoyna degan convertir en obs de dita obra per adornos y reparos de dita isglésia. Die 19 predictorum mensis et anni, sunt Reverendus Doctor Geronimus Cellas, presbiter et beneficiatus sedis Gerundae, et Baltazar Rovira, clericus de familia dicti Illustrissimi domini episcopi Gerundae.

L'afer queda prou clar, no calen massa comentaris. Des de feia temps l'església parroquial es trobava en mal estat de conservació i en reiterades ocasions el bisbe o el seu representant havien comminat els talladencs a efectuar les oportunes reparacions. També s'endevina fàcilment que el principal obstacle per emprendre les obres no era altre que la qüestió del finançament. Però, per què es produïa aquesta situació?, com s'hi havia arribat?, com se'n podia sortir?.

L'ORGANITZACIÓ MUNICIPAL AL SEGLE XVII

Abans d'entrar a considerar les qüestions directament relacionades amb l'afer de la restauració de l'església parroquial seria bo que ens aturéssim prèviament a analitzar alguna de les expressions que s'esmenten en les primeres línies del text. Termes com *consell*, *consell general*, *universitat*,

jurats, castell, obrers o parròquia es refereixen a elements essencials per comprendre el funcionament i l'estructura de l'ordenament municipal de l'època i potser requereixen un mínim comentari explicatiu.

Els dos àmbits essencials d'organització de la comunitat pagesa a l'època eren la parròquia i la universitat⁽²⁾. La primera, de caràcter eclesiàstic, és vigent encara en l'actualitat i prou coneguda de tothom. La segona (suprimida pels Borbó el 1714 i substituïda pel sistema castellà de *ayuntamientos*) té els seus orígens a la baixa Edat Mitjana i havia nascut com a resultat d'un complex procés on conflueixen, entre d'altres aspectes, la pròpia dinàmica organitzativa de les comunitats rurals i la necessitat de defensa dels pagesos contra les pretensions i abusos senyorials. A l'època moderna, la universitat s'havia convertit en el principal ens representatiu dels vilatans.

La universitat era regida pel consell, integrat per un nombre variable de membres segons la importància de cada població, al capdavant del qual hi havia els jurats. A la Tallada se'n designaven dos de jurats, que representaven respectivament la mà major, o sigui, el sector més benestant dels vilatans, i la mà menor, que corresponia al sector de condició més humil. Els càrrecs de jurat i de conseller es juraven per un any i, generalment, s'hi accedia per insaculació (*a sort de rodolí* deia l'expressió popular). En el cas de la Tallada, igualment que per a la resta de poblacions íntegrades a la batllia reial de Verges⁽³⁾ tant el nombre de jurats, membres del consell i altres càrrecs de la universitat, com el procés que calia seguir per a la seva elecció i nomenament venien definits pel corresponent privilegi reial almenys des de 1587, quan es constituí l'esmentada batllia.

Jurats i consell estaven sotmesos a la jurisdicció del batlle –en aquest cas, òbviament, el de la batllia reial de Verges⁽⁴⁾– i les seves funcions estaven relacionades principalment amb l'administració d'alguns serveis bàsics (carnisseria, fleca, gabella, taverna ...), el control de l'ús dels béns comunals (pastures, closos, boscos ...) i la gestió d'affers diversos (cobra-

(2) No cal advertir que, òbviament, estem parlant de la universitat pagesa: l'organització corporativa municipal bàsica durant part de les èpoques medieval i moderna. Aquesta universitat no té res a veure (llevat de l'origen etimològic i el seu caràcter corporatiu) amb les universitats docents o acadèmiques que encara avui coneixem.

(3) Concretament, i per ordre alfabètic, aquestes poblacions eren: Belcaire, Camallera, Canet, Colomers, Garrigoles –amb el veïnat de les Olives–, Gafises, Jafre, Maranyà, Pins, la Tallada, Tor, Saus, Valldevià, Verges –amb el veïnat de la Vall– i Vilopriu.

(4) Per cert, el 1689 el cap de la batllia reial de Verges era en Paulí Solés i Llepart, a qui precisament veiem al document de 1685 com a membre del Consell de la Universitat de la Tallada. El batlle exercia les seves funcions durant tres anys i era designat pel veguer d'entre una terna presentada per les universitats. Generalment aquest càrrec era atorgat a les persones més destacades de la comunitat.

Façana de l'església de Santa Maria de la Tallada.

ment d'impostos i allotjament de tropes segons les directrius del batlle, creació o quitació de censals en funció de la situació econòmica del moment, etc.). Quan s'havien de prendre decisions sobre temes d'especial rellevància per a la comunitat, com en el cas que ens ocupa, els jurats i el consell requerien la participació dels principals caps de casa del poble. Tots plegats, jurats, consell i caps de casa formen el Consell general, la convocatòria del qual solia requerir l'autorització expressa del batlle.

Per la seva banda, els obrers de l'església (a la Tallada se'n nomenaven dos cada any) eren els

encarregats del manteniment del temple i del culte i els responsables de l'administració de les rendes de l'obreria parroquial (censos, almoines, censals,...). Generalment aquests obrers eren laics –tot i que ocasionalment el rector figura com a obrer major– i exercien el seu càrrec durant un any.

Al text que hem transcrit apareix també en diverses ocasions la paraula *castell*, que té aquí dos sentits ben diferents. D'una banda és, simplement, l'edifici concret i específic on es reuneix habitualment el govern local (*dins lo castell real*) i, per l'altra, es refereix a l'espai físic, clarament delimitable, dins el qual s'ubica el conjunt de la comunitat i hi exerceixen la seva jurisdicció els jurats i el consell de la universitat; aquest segon significat vindria a ser el que avui entenem com a terme del poble (que en el cas de la Tallada i altres municipis constituïts per l'agregació de diverses entitats de població és molt diferent del que actualment es coneix com a terme municipal).

Universitat i parròquia eren, doncs, els eixos principals sobre els quals s'esdevenia la dinàmica política i social de la comunitat, poderosament determinada per les estretes relacions (de col·laboració o d'enfrontament,

segons les èpoques i els casos) que s'establien entre els jurats i els obrers. És en aquest marc on es constituïen aliances, es resolien conflictes, es generaven tensions i es conduïen els afers públics.

Els càrrecs tant de jurat com d'obrer eren d'obligatòria acceptació per part dels qui havien estat escollits, i moltes vegades el seu exercici podia comportar importants despeses econòmiques per part de l'elegit, que al cap d'un temps es veia convertit així en creditor de la universitat i això l'obligava a implicar-se encara més en el bon funcionament dels afers públics, sobretot de la hisenda municipal, si és que algun dia volia recuperar els diners que havia bestret en nom de la comunitat.

EL CONTEXT: UNS TEMPS DE PENÚRIES I DIFICULTATS

Reprement ara aquells interrogants que hem obert més amunt, ens demanem quines eren les condicions que havien conduït a la lamentable situació que s'exposa en el document de 1685.

Primerament, cal recordar que ens trobem en una conjuntura històrica en què tot i que s'estan posant les bases de la fase de creixement econòmic i demogràfic que caracteritzarà bona part del segle XVIII català (aquella Catalunya que un coetani, l'advocat i historiador Narcís Feliu de la Penya, comparà a la mítica au Fènix, que reneixia de les seves pròpies cendres), encara s'estan patint les conseqüències de la guerra dels Segadors (1640-59), de les constants incursions de l'exèrcit francès (especialment freqüents a partir de 1673) i d'una sèrie de males anyades, epidèmies (gran pesta de 1648-53) i altres factors desestabilitzadors que, en conjunt, havien obligat les universitats a endeutar-se fortament per tal de mitigar en la mesura del possible les penúries dels vilatans. A Viladamat, per exemple, l'any 1652, *per compta de dita Universitat manllevaren diffarens quantitats de diners, los quals foren manllevats, precehint deliberatió del Concell de aquella, per les grans necessitats y misèries que patian en dit any los particulars y habitants de dita vila, los quals diners foren entregats en mà y poder dels jurats y Concell de dita Universitat y après repartits entre los dits particulars y habitants per poderse subvenir ses necessitats*⁽⁵⁾. Coses molt similars estaven succeïnt a la resta de pobles empordanesos, i convé subratllar un detall important: es tracta d'un endeutament que no té altra raó de ser que garantir la mera supervivència dels vilatans, els diners eren literalment repartits entre la població, no estem pas parlant d'inversions en serveis o infraestructures, ni tampoc de despeses sumptuàries. Amb tot, el problema de l'endeutament, sobretot el derivat de la creació de censals, serà un pesat llast que les universitats arrossegaran durant anys i anys.

(5) AHG: Fons Notarial, Verges, núm. 100, 11-IV-1701. (Aquest protocol de 1701 és una lletra de la Reial Audiència en la qual es fa referència als citats fets de 1652).

Les mateixes raons que expliquen l'origen del deute, expliquen també la dificultat o la impossibilitat d'amortitzar-lo, fet que confereix a l'endeutament el seu caràcter de factor estructural de l'economia de l'Antic Règim. Les finances locals es veien així atrapades en una perillosa espiral de la qual era gairebé impossible sortir-se'n: per liquidar els deutes anteriors calia contraure nous deutes. Les solucions a aquesta problemàtica es buscaren insistentment per la via de signar concòrdies amb els creditors censalistes, renegociant el deute.

Quedava, és clar, el recurs a la fiscalitat extraordinària. Sovint les universitats imposaven redelmes, quinzens, vintens, talles⁽⁶⁾ i altres impositcions que es sumaven a la fiscalitat habitual. Però la sobrecàrrega impositiva tenia, naturalment, efectes secundaris en forma d'agudització de les tensions socials i d'increment de la morositat. Pel cas concret de la Tallada, la documentació notarial permet resseguir els enfrontaments dels jurats d'aquest poble amb diversos (i poderosos!) senyors de Barcelona (Llorenç de Barutell i Erill), Girona (Ignasi de Miquel, Narcís de Brugués) i Torroella de Montgrí (Dr. Miquel Aymerich), que ostentaven la senyoria útil d'alguns masos i terres del terme (mas Novas, casa Guiamina, mas Rovira, mas Duran, mas Vinyes, mas Fortià del Cantó, mas Fortià de la Força, mas Vidal, ...) però no estaven disposats a acceptar el pagament del redelme que el Concell havia acordat per tal de *ajudar a quitar los mals y càrrachs de dita Universitat fins sie quitada de dits censals y altres obligacions foren manllevats en dit temps de guerra passada*⁽⁷⁾. Davant la negativa dels senyors, els jurats de Tallada acordaren presentar-se a les eres on es partia la collita i, en presència d'un notari que en llevava acta, apropiar-se de la quantitat proporcional que el senyor en qüestió havia d'haver lliurat per contribuir a l'extinció dels deutes del poble.

Aquesta situació de penúria i dificultats, que d'altra banda, insistim, compartia la majoria de poblacions empordaneses de l'època, és la principal raó que explicaria per què encara que la rehabilitació del temple parroquial de la Tallada figurés entre les principals prioritats dels vilatans, la seva realització era ajornada una i altra vegada. Al 1685 la Universitat de la Tallada es veu, doncs, en l'obligació de cercar noves fonts de finançament, recurrent, en aquest cas, a una solució original: es decideix "ressuscitar" l'almoina del Pa Cuit del Dijous Sant, una fundació

(6) El cobrament d'aquestes impositcions proporcionals a la collita era sovint arrendat al millor postor en subhasta pública. Se'n trobaran exemples a AHG: Fons Notarial, Verges, núm. 98, 29-VI-1696, fs. 90r-92r (arrendament del vintè dels grans de la Tallada); fs. 92r-94r (arrendament del redelme de Verges); I-VII-1696 (arrendament del redelme de Garrigoles); núm. 99, 11-V-1698 (arrendament del redelme de Tor); 28-V-1699 (arrendament del quinzè dels grans de Tor); 18-VII-1699 (arrendament del redelme de la Tallada); etc.

(7) AHG: Fons Notarial, Verges, núm. 100, 13-VIII-1701.

Sant Galderic. Patró dels pagesos catalans. Església de Santa Maria de la Tallada (Baix Empordà)

pietosa que de antiga consuetut se acostumave fer en dita isglésia i que en algun moment s'havia perdut per no saber qui l'a de administrar; y lo temps que l'an administrada se és administrada molt en perjudici de sas ànimes, que és el mateix que dir que l'almoina del Pa Cuit havia desaparegut a causa de la negligència i la corrupció dels responsables de la seva gestió.

Amb la recuperació d'aquesta almoina s'evitava carregar més deutes sobre les espatlles de la universitat, i al mateix temps es convertia una institució de caritat en base del sosteniment econòmic de l'església parroquial.

LES VISITES PASTORALS A LA TALLADA A LA SEGONA MEITAT DEL S. XVII

Coneixem els actors i coneixem el decorat, anem ara a conèixer la seqüència dels fets guiats per la mà dels registres de les visites pastorals

fetes a la parròquia de la Tallada durant la segona meitat del segle XVII.

D'entrada, en la visita de l'any 1663⁽⁸⁾ no s'esmenta per a res la problemàtica de la teulada de l'església, cosa que ens fa pensar, doncs, que en aquells moments el seu estat de conservació devia ser, com a mínim, acceptable. En canvi, es fa referència a un fet que il·lustra molt gràficament sobre les dificultats de l'època: el visitador reclama que sigui restituïda al temple una creu de plata que algú s'havia emportat temps enrere per pagar deutes de la Universitat.

Efectivament, tal i com s'indica al text que hem transcrit al principi, és en la visita efectuada el 14 de juny de 1679⁽⁹⁾ pel visitador general, doctor Martí Rich, rector d'Arenys, quan, després de comprovar que els preveres i beneficiats vinculats a l'església parroquial desenvolupen adequadament les seves obligacions, i havent inspeccionat la sagristia i les dife-

(8) Arxiu Diocesà de Girona (ADG): Visites Pastorals, núm. 103, f. 431.

(9) ADG: Visites Pastorals, núm. 105, f. 216.

rents capelles i dependències del temple, s'ordenà entre altres coses, la reparació de la teulada:

Primo, mana lo dit reverent senyor visitador general als obrers de la present iglésia que dins tres mesos fassen recórrer la taulada de dita iglésia per estar tota rumpuda, de manera que per tot s'i plou, sots pena de entredit personal (...) Y axí mateix, fassan fer una petxina de plata per las fonts baptismals, donant-los per axó llicència pogan valer-se de una patena que va soltera per lo armari de la plata, y axí mateix, mana als dits obrers y jurats de la present vila fassan tornar bregir un creu de pedra que estava al cap del terme.

Però aquest termini inicial de tres mesos va resultar àmpliament superat, ja ho hem vist. D'altra banda, l'amenaça d'entredit personal, que a nivell pràctic debia tenir poques conseqüències, tampoc va resultar suficientment persuasiva⁽¹⁰⁾.

La següent visita data del 16 de febrer de 1682⁽¹¹⁾, i també l'hem vist ja esmentada en l'acta de donació de l'almoina del Pa Cuit. En aquesta ocasió el visitador declara que ho ha trobat tot igual que en l'anterior visita i mana novament als obrers i jurats *que recorren la teulada de la iglésia per a que no's ploga en ella com se'i plou lo dia de vuy (...) així mateix mana se repare lo cor en la forma se trobava en temps passat, dins lo spay de dos mesos*. Semblaria, doncs, que no tot estava igual, sinó que més aviat el procés de deteriorament de l'església de la Tallada s'anava accentuant a mesura que transcorrien els anys: ara ja no és només la qüestió de la teulada, el cor també necessitava una rehabilitació.

Arribaríem així a la visita de l'11 d'octubre de 1688⁽¹²⁾. Han passat ja més de tres anys des que es determinà recuperar l'almoina del Pa Cuit del Dijous Sant per finançar la reparació de l'església parroquial, però les coses haurien canviat ben poc (per no dir que anaven a pitjor). Ara els *mandata* del visitador són més contundents i expeditius. Insta novament a reparar la teulada *de manera que no s'i ploga, y atès que ja en la visita passada fou manat lo mateix [i en l'anterior també!] y no se ha cumplit, ho mana á dits obrers en pena de tres lliures y en subsidi de excomunicació major*. També s'hi afegeixen altres recomanacions, com *que compren un missal dels moderns per servey de dita iglésia, y fassen fer un quadret*

(10) La pena d'entredit (etimològicament prové d'*interdictum* = prohibició) impedeix a la comunitat l'exercici d'alguns drets, com escollir, nomenar o presentar certs oficials eclesiàstics, però de fet no és una veritable censura i no impedeix pas la recepció dels sacraments més importants. Per aprofundir sobre la qüestió vegeu: NAZ, R. (dir.): *Dictionnaire de Droit Canonique*, Paris, Librairie Letourey et Ané, 1953, vol. 5, p. 1464-1475.

(11) ADG: Visites Pastorals, núm. 106, f. 415. (No consta a l'índex de visites).

(12) ADG: Visites Pastorals, núm. 108, f. 780.

de Sant Joan y lo posen sobre les fonts baptismals, en lo lloch ahont és ara lo quadro de Sant Isidro, i també que dins un any pròxim tornen y satisfassin a la present iglésia los dos candeleros de plata que pesaven setanta set onças, dels quals se valgueren per redimir lo present lloch y guardar que no lo saquejassen en ocasió de las guerras.

La pena per l'incompliment dels *mandata* ja no és el simple entredit personal sinó que passa a ser l'excomunicació major, que comporta la separació de la comunitat dels fidels, cosa certament greu als ulls d'aquelles ments "postridentines" tan profundament religioses i geloses d'assegurar-se la salvació de l'ànima. A més, s'hi ha afegit una pena pecuniària, una multa en diners.

Igualment, són interessants aquests altres aspectes sobre els quals incideix el visitador de 1688. D'una banda, la referència a l'adquisició d'un missal "dels moderns" i a la substitució d'un quadre de Sant Isidre per un altre de Sant Joan ens suggereixen la introducció de canvis en la devoció, fet que convida a interrogar-se sobre l'origen i la naturalesa de la tradició i la cultura populars, que tantes vegades ens sembla que té les seves arrels en la nit dels temps, però que en ocasions pot resultar que té dates d'inici i final molt precises⁽¹³⁾. D'altra banda, crida també l'atenció la referència als canelobres de plata que, sigui per pagar deutes de la Universitat, sigui per protegir-los de les incursions enemigues, el cas és que havien desaparegut de l'església. Vint-i-cinc anys abans, el 1663, recordem-ho, havia succeït quelcom molt similar; llavors era una creu de plata, ara uns canelobres.

Una nova visita es produirà el 21 d'octubre de 1700⁽¹⁴⁾. Ara ja no s'esmenta la qüestió de la teulada, però sí que s'ordena als jurats que *dins un any pròxim vinent fassen fer adobar lo cor de dita iglésia per a què en ell se puga cantar ab la deguda decentia, y fer dos bordons de plata dins lo termini de un any y mitg*, manant, a més, que les despeses es financin amb les rendes de la causa pia de la *Charitat*, que molt probablement deu ser aquella mateixa caritat del Pa Cuit del Dijous Sant recuperada el 1685.

En resum, tot i que han transcorregut més de vint anys des que s'ordenà per primera vegada reparar la teulada i el cor de l'església parroquial, l'afer encara no s'havia pogut resoldre definitivament. I tot això passa en el si d'una societat profundament religiosa, "recristianitzada" d'ençà del Concili de Trento (1545-63), en un temps en què tots els testaments estan

(13) No cal que recordem aquí la recent instauració a la Tallada mateix del culte a Sant Galderic, protector de la pagesia (la devoció al qual, per cert, "rivalitza" i manté una mena de "conflicte de competències" amb aquell Sant Isidre que acabem de veure substituït per Sant Joan).

(14) ADG: Visites Pastorals, núm. 111, f. 894.

farcits de donacions pietoses per a la celebració de misses (baixes, d'estaca, dobles, semidobles,...) i pel sosteniment de beneficis eclesiàstics, en una època en què el temor de Déu és omnipresent en la vida quotidiana i en què la caritat té pràcticament caràcter d'obligació. És difícil, doncs, pensar que la restauració del temple es veiés retardada per la simple manca d'interès per part dels parroquians. Caldria atribuir la dilació a la migradesa dels recursos materials disponibles, sense descartar tampoc l'efecte perniciosos de possibles pràctiques poc escrupuloses en la seva administració.

En les posteriors visites pastorals (1717 i 1723¹⁵), no trobem ja cap referència a la qüestió de la teulada i el cor, la qual cosa indicaria que el tema hauria quedat resolt en una data, de moment indeterminada, entre 1700 i 1717.

A TALL DE CONCLUSIÓ

Des d'una perspectiva general, el document de 1685 resulta molt interessant com a mostra de la íntima relació existent entre els dos àmbits principals d'enquadrament de la comunitat pagesa. Hem vist com la universitat intervé directament en les problemàtiques que es susciten a la parròquia i també, resseguint les visites parroquials, hem vist com les dificultats econòmiques de la universitat es mitigaven recorrent a la venda d'algun dels objectes de valor que es trobaven a l'església. És clar que les relacions universitat-parròquia no es limiten a això, sinó que són molt més complexes. A més, cal recordar que els càrrecs pel regiment tant de la universitat com de la parròquia eren sovint ostentats, sobretot en els pobles més petits, reiteradament per les mateixes persones: un any eres jurat, l'altre obrer, l'altre administrador d'alguna confraria, l'altre potser eres designat membre del consell, altra vegada jurat, etc. I aquí caldria aprofundir en les característiques del poder local, les seves formes, els mecanismes que l'articulen, els grups socials que se'l disputen, etc. Malauradament, però, la segona meitat del segle XVII, concretament el període comprès entre el final de la Guerra dels Segadors i el principi de la Guerra de Successió, no ha rebut encara per part de la historiografia del nostre país tota l'atenció que mereixeria, tot i que es tracta d'una època fonamental per entendre les importants transformacions que es produiran al s. XVIII.

(15) La visita de 1717 es trobarà a ADG: Visites Pastorals, núm. 113, f. 62 (de la segona foliació). La visita de 1723 és al núm. 114, f. 118.

BIBLIOGRAFIA

GIFRE i RIBAS, Pere: "Universitats, fiscalitat de guerra i privilegiats. A propòsit d'algunes universitats empordaneses durant la guerra de Secessió", dins *Pedralbes*, núm. 13, «*Les Institucions Catalanes (segles XV-XVIII). Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Actes I*», 1993, p. 561-572.

GIFRE i RIBAS, Pere: "Universitats endeutades i fiscalitat comunitària. Les universitats del comtat d'Empúries, 1659-1705", dins *Recerques*, núm. 33, «*Comunitat pagesa i endeutament*», 1996, p. 53-75.

GIFRE i RIBAS, Pere: "El govern. Jurisdicció i universitats a l'època moderna", i també "Cultura religiosa, cultura popular", dins P. Gifre (coord.): *Història de l'Alt Empordà*, Diputació de Girona, Girona, 2000, p. 405-433. (Vegeu també dins d'aquesta mateixa obra l'extensa bibliografia comentada, on hi trobareu interessants referències en relació a aquest i molts d'altres temes).

GIFRE i RIBAS, Pere: "La universitat pagesa", dins el dossier "Pagesos gironins, pagesos europeus. Història i historiografia", *Revista de Girona*, núm. 202, Diputació de Girona, Girona, setembre-octubre de 2000, p. 72-75.

KAMEN, Henry: *The Phoenix and the Flame. Catalonia and the Counter Reformation*, New Haven i Londres, Yale University Press, 1993. N'existeix una versió catalana titulada *Canvi cultural a la societat del Segle d'Or. Catalunya i Castella, segles XVI-XVII* (trad. de Josep M. Martínez), Lleida, Pagès Editors, 1998.

OLIVARES, Jordi: "Plets i endeutament comunal en la immediata postguerra dels Segadors", dins *Recerques*, núm. 33, «*Comunitat pagesa i endeutament*», 1996, p. 33-52.

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M.: "Guerra i Contrareforma a la Catalunya rural del segle XVII", dins DD. AA.: *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, Crítica, 1991, p. 99-132.

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M.: "Les obrieres parroquials i la pagesia benestant. La diòcesi de Girona, segles XVII-XIX", dins Rosa Congost i Lluís To (a cura de): *Homès, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 329-364.

Vista general de la Tallada d'Empordà.